

Kulin Ferenc laudációja

„Meghalt Mátyás király, oda az igazság” – ez a közmondás sok mindenre utal, de nagyszerűen használható arra is, hogy a lehetséges legnagyobb tömörséggel szemléltethessünk egy történeti közmeggyőződést, amely magyarázatot akar adni arra, hogy a Mátyás-féle aranykor után kevesebb, mint négy évtized elmúltával miért következett a mohácsi bukás: országunk miért jutott a pusztulás szélére? A hibát, vagy a megérdemelt isteni büntetést kihívó bűnt csak a nagy király halála után követhették el, keressük meg hát mi, késeiek, akik vissza akarjuk építeni a régi nagyságot, keressük és nevezzük meg ezt a hibát vagy vétket! Ebben a hiedelemben nemcsak a néphit osztozott, nemcsak a hazaiak, nemcsak a külföldi közvélemény, hanem még a Habsburg-ház egy tagja, II. Mátyás is! Hunyadi Mátyást magát jóformán senki sem hibáztatta, ezért tehát Janus Pannoniusra, a lázadóra is csak úgy tekintettek a történészek, mint vagy bohókás költőre, aki megunta a könnyű nők csiklandós dicséretét, vagy a pápa heréinek vizsgálatát, ezért politizálni kezdett, vagy – komolyabb történészek esetében – abban látták a magyarázatot, hogy a király elvette a püspök egy korrupcióra alkalmas jogkörét, s a feldühödött főpap ezért lett összeesküvő – hogy csak két példát hozzak az utolsó harminc év Mátyás-monográfiáiból. A 2008-as Mátyás-évfordulóra kiadott művek között akadtam egy nagyszerű tanulmányra, az azóta sajnos elhunyt Havas László barátom írta, aki végre kimutatta, hogy a Guarino-tanítvány Janus költői műveinek történetfilozófiai alapja mennyire ellenkezett a Zsigmond császár elméletét és gyakorlatát követő Mátyáséval, ezért szembeállításuk egy idő után elkerülhetetlen volt. És azt is kimutatta, hogy a Janus történeti-politikai álláspontja korszerűbb és mondhatni „népiesebb” volt a királyénál. – Igen, csak hogy ezt a 2008-as francia nyelvű értekezést megelőzi egy 1979-es tévéjáték. A címe: „*A békíthetetlen,*” szerzője Kulin Ferenc. (Kis adalék: a magyar TV-ben, már a rendszerváltoztatás után behívtak, hogy beszéljek erről a – Ruszt József

rendezésében korábban már bemutatott – műről. Beszéltem. Mivel azonban dicsértem, sosem adták le. A rendező meg is mondta, keresetlenség: egy költőnek sosem lehet igaza egy királlyal szemben!)

A tv-játék, illetve dráma – megérdemelné a színpadot – Janus, a lázadó, a menekülő, a halálos beteg utolsó napjaiban játszódik. A halál közelsége nagy szerkesztő, nagy dramaturg; ám az író hat év múlva, 1985-ben még két drámát írt, ahol a tragikai ív hasonló: hirtelen választástól kényszeres, kötelességtudásból vállalt sors és szerep az első a „Mi lettünk volna?” című, III. Béla királyunkról szóló darabban, Kelet és Nyugat közötti örök kettősségünkről, ahol még maga a szerző mitikus előd-hasonmása, Kulin bán is szerepel, nem beszélve a magyar színpad örök jelképéről, Bánk bánról. Ennek címe jelképekké vált, legalábbis a pontosan emlékező kortársak számára: „A bukásunk lesz a vesztetek.” (Valahogyan úgy, mint az egykori MDF-plakát, a Kölcsey-idézettel). Ha ma újraolvassuk a darabot, kitűnően mélézhatunk azon, kik is jutottak eszünkbe annak idején a szereplőkről, V. Ferdinándtól Metternichtől kezdve az utolsó besúgóig, vagy a bűnbánó heroikus óriástól, Wesselényitől kezdve az utolsó kis hazafiig, és azóta hogyan gazdagodott történelmünk azokkal a figurákkal, akik a régiek mellett ma juthatnának eszünkbe róluk...

Egy 1990-ben adott életrajzi interjúból megtudhatjuk, hogy Kulin Ferenc eredetileg zenésznek készült és kedvenc zeneszerzője eleinte Liszt Ferenc volt (Lisztről – jóval később – igen izgalmasan ír is.) Sajnos, arra a most megszabott igencsak rövid időben nincs lehetőség, hogy róla mit irodalomtörténésről beszéljek, de annyi feltétlenül idetartozik, hogy Kölcseyről írott számos tanulmánya közül már az elsők között leszögezte, hogy a romantikát hogyan és miképpen látja, mint az elveszett vagy eltűnőnek látszó transzcendencia keresésének egyik lehetséges útját! Ezért tud teljesen új és izgalmas képet festeni Kazinczyról, Kölcseyről, Eötvösről, Petőfiről vagy Vörösmartyról. A Krúdy Petőfi-élményéről szóló meglepő és felejthetetlen tanulmánya pedig átvezet a XX.

századi, illetve ma is érvényes nemzettudat-dilemmák vizsgálatához. Biztos garanciát nyújt mindnyájunknak, akiket azzal szoktak elriasztani – régebben – a hazaszeretettől, hogy az nem haladó, újabban pedig vagy azzal, hogy emberellenes, hol azzal, hogy istenellenes.

A Janus-dráma és a másik kettő közé esett a magyar sajtó-, irodalom és politikatörténet egyik legemlékezetesebb nagy botránya, amikor is Aczél elvtársék megmutatták, kicsodák is ők valahányan, és a magyar értelmiség is megmutatta, hogy néha, szerencsés pillanatokban hajlandó értelmesen viselkedni, márcsak réteg-elnevezésének etimológiájához is ragaszkodva. Így vált Kulin Ferenc is – mint a Mozgó Világ főszerkesztője – jelképes alakká is. Szerencsére azonban ő jelképűség helyett továbbra is értelmesen akart dolgozni, tehát Vörösmarty Dramaturgiai Lapok c. írását tanulmányozva, megfogadta a költő érvelését, hogy igenis történeti események feldolgozásával is lehet – Shakespeare példájára – történelmi alakokat színpadra vinni.

Úgy látszik, ezért írt újabban megint drámát, miután annyi fontos és nélkülözhetetlen munkája – képviselőség, intézet- és tanszékvezetés, tanítás, a Magyar Napló, majd később a Magyar Művészet főszerkesztése, irodalomtörténeti, történetfilozófiai és történeti tanulmányok, stb., stb. – után ismét felmutat egy figurát, aki úgy él és hal, hogy mindent vállal, a végén a teljes magányt és elvonulást is, de jottányit sem enged; és megtalálja azt az embert, akit az író vagy gondolkodó méltán mutathat fel örökre követendő példaként nemzetének. Ez a bakonszegi (bihari) remete, Bessenyei György, aki *A Természet Világa* c. hatalmas költeményében, amelyben az emberi faj véget nem érő állatiaságából kivezető utat keresi és egyetlen méltó hősre akad, a magyar Scipiónnak hívott Hunyadi Jánosra. Arra a hősre, aki képes volt Nemzete „Romlását érdelemmel, hartzal megelőzni.”

Szörényi László